

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЕКСПОРТЕРІВ УКРАЇНИ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВО- ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НА СВІТОВОМУ РИНКУ ОЗБРОЄННЯ

В. М. Бегма, К. В. Рубель, Д. О. Філіп

Проаналізовано основні тенденції та напрями сучасної політики України щодо експорту/імпорту озброєння та військової техніки в умовах протидії іноземних конкурентів на світовому ринку озброєння протягом 2016–2018 рр. Визначено сучасні проблемні питання та можливі політичні й економічні ризики військово-технічного співробітництва України. На основі моніторингу спеціалізованих та суспільно-політичних видань зарубіжних країн, які висвітлюють тематику трансферу зброї та військових технологій, розкрито особливості спеціальних заходів впливу на світовому ринку озброєння із використанням глобальних та регіональних засобів масової інформації. Наведено документально підтверджені аргументи щодо безпідставності звинувачень України з боку Російської Федерації у незаконних поставках озброєнь та військової техніки на міжнародному ринку, зокрема ракетних технологій до КНДР. Доведено, що дискредитаційні мас-медійні кампанії у глобальних та регіональних засобах масової інформації навколо військово-технічного співробітництва України з 2014 р. переважно інспіровані державними інституціями Російської Федерації. На сучасному етапі їхньою основною метою є не тільки конкурентна боротьба між спеціальними експортерами на ринку товарів військового призначення та подвійного використання, але в першу чергу політичний тиск на вище державне керівництво країн – партнерів України на міжнародній арені.

Обґрунтовано необхідність розвитку системи стратегічних комунікацій України з урахуванням імідажних ризиків у сфері військово-технічного співробітництва, наголошується на необхідності випереджальних комунікативних стратегій на ринку озброєння як засобу протидії спеціальним заходам впливу з боку конкурентів. На основі аналізу прикладів контрактів визначено ознаки спеціальних заходів впливу проти України як методу недобросовісної конкуренції на ринку озброєння.

Бегма

Віталій Миколайович – доктор економічних наук, доцент, головний науковий співробітник відділу військової та військово-економічної політики Національного інституту стратегічних досліджень

Рубель

Каріна Вікторівна – кандидат історичних наук

Філіп Дмитро

Олександрович – кандидат політичних наук

Ключові слова: військово-технічне співробітництво, оборонно-промисловий комплекс, товари військового призначення та подвійного використання, Державна госпрозрахункова зовнішньоторговельна та інвестиційна фірма «Укрінмаш», Державне космічне агентство України, Державна служба експортного контролю України, режим контролю за ракетними технологіями, стратегічні комунікації.

Vitalii Begma, Karina Rubel, Dmytro Plilip

MODERN CHALLENGES FOR SPECIAL EXPORTERS OF UKRAINE

IN WITHIN MILITARY AND TECHNICAL COOPERATION ON THE ARMS MARKET

The authors analyzed main tendencies and directions of current Ukrainian export/import policy of weapons and military equipment under conditions of foreign competitors' interaction on the world armaments market within the period of 2016–2018. The current issues and possible political and economic risks of military and technical cooperation of Ukraine are determined in the article. After monitoring specialized, social and political editions of foreign countries covering the subject of weapons transfer and military technology, the distinctive features of special measures of influence on the world market of armament were revealed with use of global and regional mass media. The documented arguments are based on the Russian Federation's unjustifiable accusations of Ukraine on the illegal supply of armaments and military equipment on international market, in particular, rocket technologies to North Korea. It was proved that there were discredit mass media campaigns in the global and regional media around Ukraine's military and technical cooperation since 2014, mostly inspired by state institutions of the Russian Federation. At present, their main goal is not only a competitive struggle between special exporters on the market of military and dual use of goods, but above all political pressure on top state leadership of Ukraine's partner countries at international arena.

The necessity of development of the system of strategic communications of Ukraine taking into account image risks in the sphere of military-technical cooperation is substantiated, and it is emphasized on the necessity of preventive communicative strategies in the arms market as a means of counteracting special measures of influence from competitors. Based on the analysis of examples of contracts, we determined the features of special measures of influence against Ukraine as a method of unfair competition in the arms market.

Keywords: military and technical cooperation, military and industrial complex, military and dual-use goods, State-owned self-supporting foreign and investment firm "Ukrinmash", State Space Agency of Ukraine, State Service of Export Control of Ukraine, regime of missile technologies control, strategic communications.

Постановка проблеми. У контексті воєнно-політичної ситуації, що склалася в Україні у 2016–2018 рр., доцільно проаналізувати тенденції та перспективи військово-технічного співробітництва (ВТС) нашої держави з іноземними країнами. Також необхідно з'ясувати сучасні політичні й економічні ризики ВТС України на світовому ринку озброєння, урахувавши проведені іноземними конкурентами спеціальні заходи впливу (СЗВ) проти нашої держави.

Аналіз стану наявних контрактів і перспективних проектів українських спеціальних експортерів на регіональних ринках озброєння, а також ідентифікація особливостей виявлених іноземних СЗВ, призначених для перешкодження роботі вітчизняних суб'єктів ВТС, сприятимуть розумінню та визначенню ризиків, що постають перед цими суб'єктами на світовому ринку озброєння та можливостями використання системи стратегічних комунікацій (СК).

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Автори цієї статті зосередили свою увагу на низці специфічних публікацій в іноземних засобах масової інформації (ЗМІ), що стосувалися військово-технічної сфери, зокрема тих, виходили друком у США, Перу, Хорватії, Шрі-Ланці, ФРН та Болгарії [1–9]; проаналізували законодавчу базу України [10–12], а також дослідження вітчизняних науковців [13] і представників ЗМІ [14–17].

Варто зазначити, що успішна реалізація сучасної політики військово-технічного співробітництва України на світовому ринку озброєння неможлива без чіткої ідентифікації антиукраїнських заходів, що проводяться конкурентами для створення політичних та економічних ризиків при експортно-імпортній діяльності у військово-технічній сфері, та протидії цим заходам. Це – першочергове завдання вітчизняного державного протекціонізму з використанням компонентів системи стратегічних комунікацій, провідною засадою яких є гаран-

тування реалізації національних інтересів у вказаній сфері.

Недостатнє теоретичне та методичне обґрунтування ідентифікації спеціальних заходів впливу, які існують, для представників України на регіональних ринках озброєння несе в собі загрози невиконання чинних контрактів і втрати потенційних проектів у сфері військово-технічного співробітництва. Усе це не дозволяє суб'єктам ВТС України під час їхньої діяльності на світовому ринку озброєння повноцінно використовувати існуючі компоненти системи стратегічних комунікацій.

Метою статті є визначення ефективних напрямів сучасної політики України у сфері військово-технічного співробітництва та протидії спеціальним заходам впливу на світовому ринку озброєння.

Вклад основного матеріалу. Протягом 2016–2018 рр. у різних іноземних ЗМІ висвітлювалася інформація про пряму чи опосередковану причетність вітчизняних спеціальних експортерів до передачі товарів військового призначення та подвійного використання (ТВППВ) країнам, які перебувають під міжнародними економічними й політичними санкціями, а саме: Корейській Народно-Демократичній Республіці (КНДР) та Республіці Південний Судан.

Так, у американському виданні *The New York Times* 14 серпня 2017 р. опубліковано статтю, в якій з посиланням на старшого наукового співробітника Міжнародного інституту стратегічних досліджень (*The International Institute for Strategic Studies, IISS*) Майкла Еллемана та засекречені оцінки спеціальних служб США стверджувалося, що успіх КНДР у випробуванні міжконтинентальної балістичної ракети став можливим завдяки закупівлі ракетних двигунів на т. зв. «чорному ринку», імовірно у ДП «Виробниче об'єднання «Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова», що історично був пов'язаний із ракетною програмою РФ [1; 2].

Наголосимо, що, враховуючи гостроту вищезазначених звинувачень України у незаконній поставці ракетних технологій до КНДР, уже 15 серпня 2017 р. Секретар Ради національної безпеки і оборони України (РНБОУ) Олександр Турчинов спростував зазначене повідомлення в *The New York Times*, наголосивши, що

Україна завжди дотримується усіх взятих на себе міжнародних зобов'язань, тому підприємства оборонно-промислового комплексу (ОПК) та Державного космічного агентства України (ДКА України) не експортували озброєння та військову техніку (ОВТ) і ракетні технології до КНДР.

Крім того, у той же день в Українському національному агентстві «Укрінформ» відбувся брифінг на тему «Щодо поширення інформації про поставки ракетних двигунів до КНДР», у якому брали участь виконавчі обов'язків Голови ДКА України Юрій Радченко та виконавчі обов'язків Голови Державної служби експортного контролю України (ДСЕК України) Ігор Савула. Вони аргументовано пояснили представникам вітчизняних та іноземних ЗМІ безпідставність звинувачень України в порушенні міжнародних домовленостей відносно розповсюдження ракетних технологій, особливо щодо КНДР.

Так, Ю. Радченко наголосив, що Україна постачала двигуни своїм замовникам лише у складі ракет з чотирма двигунами, а інших варіантів поставки, що включали додаткові двигуни, не було. Зазначалося, що двигуни для ракетноносіїв «Циклон-2» і «Циклон-3» випускалися в Україні до 2001 р. ДП «Виробниче об'єднання «Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова» за конструкторською документацією, розробленою акціонерним товариством «НПО Энергомаш ім. академіка В. П. Глушко» (м. Хімкі, Московської обл., РФ). У свою чергу, І. Савула повідомив, що з 1991 р. ДСЕК України не надавала жодних дозвільних документів на постачання до КНДР комплектуючих до ракет, про які йшлося у статті *The New York Times*.

У той же час представники ДП «Виробниче об'єднання «Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова» та ДП «Конструкторське бюро «Південне» ім. М. К. Янгеля» заявили, що з 2015 р. не постачали до РФ ракет і деталей до них, у т. ч. ракетних двигунів, а також не мають жодного зв'язку з ракетними програмами КНДР, відтак звинувачення подібного характеру є безпідставними.

Під час брифінгу слово для виступу взяв академік Національної академії наук України, радник Президента України, директор Національного інституту стратегічних досліджень Володимир Горбулін. Він наголосив, що у цій

ситуації Міністерству закордонних справ України необхідно запропонувати світовому співтовариству, насамперед США, провести розслідування як в Україні, так і в усьому світі стосовно спроможностей самостійного розвитку КНДР власної ракетно-космічної програми і причетності до неї РФ та Китайської Народної Республіки (КНР), які підтримують тісні стосунки із зазначеною країною Корейського півострова. Було запропоновано всебічно дослідити економічні зв'язки КНДР та Ірану, який також успішно розвиває свою ракетну програму в умовах застосування щодо нього міжнародних політичних і економічних санкцій. В. Горбулін додав, що офіційна пропозиція України провести таке розслідування має припинити постійні нападки на нашу країну, як таку, що начебто торгує чимось забороненим міжнародними угодами й договорами.

Крім того, з приводу публікацій *The New York Times* та *IJSS* Державне космічне агентство України офіційно повідомило, що Україна як учасниця існуючих міжнародних режимів з нерозповсюдження зброї масового ураження дотримується позиції щодо недопущення її поширення, а як учасниця чотирьох договорів Організації Об'єднаних Націй з космосу – дотримується принципів мирного використання й дослідження космічного простору на благо та в інтересах усіх країн, незалежно від рівня їхнього економічного або наукового розвитку, без дискримінації, згідно з міжнародним правом, сприяючи міжнародному співробітництву та заохочуючи його.

Політика України спрямована на суворе дотримання всіх міжнародних зобов'язань, узятих на себе, зокрема, у межах режиму контролю за ракетними технологіями (РКРТ). При цьому під час співпраці у сфері дослідження та використання космічного простору в мирних цілях Україна не порушувала та не порушує вимог керівних документів РКРТ.

Станом на сьогодні Україна не реалізує жодного космічного проекту, який передбачає передачу товарів категорії I, з державами, котрі не є членами РКРТ. Зокрема, відповідно до Закону України «Про космічну діяльність» [10] та у рамках нормативно-правових актів України з питань державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання ДКА України, у межах своїх повноважень, жорстко контролює питання дотримання обмежень міжнарод-

них передач цих товарів при здійсненні суб'єктами космічної діяльності України експорту, імпорту та реекспорту космічної техніки та космічних технологій, їх тимчасового вивезення за межі України, а також транзиту її територією.

Отже, з огляду на вищезазначене будь-які звинувачення у передачі суб'єктами космічної діяльності України товарів чи технологій до КНДР, які сприяли б розвитку балістичних програм цієї країни, є абсолютно безпідставними.

Осібню можна виокремити інформацію в іноземних ЗМІ, подану в негативному ключі про діяльність на світовому ринку озброєння Державної госпрозрахункової зовнішньоторговельної та інвестиційної фірми «Укрінмаш» (ДГЗІФ «Укрінмаш») – дочірнього підприємства Державної компанії «Укрспецекспорт».

Так, в одному із провідних англійських видань Шрі-Ланки *The Sunday Times* 18 березня 2018 р. було надруковано статтю під назвою «МіГ фальсифікація: Управління розслідування фінансових злочинів знаходить вражаючі нові подробиці», що містить негативну інформацію про діяльність ДГЗІФ «Укрінмаш» [4].

У статті, про яку йдеться, наводяться окремі деталі проведеного управлінням розслідування фінансових злочинів Шрі-Ланки аудиту контракту між Військово-повітряними силами Шрі-Ланки (ВПС Шрі-Ланки) та ДГЗІФ «Укрінмаш» щодо експорту з України бойових літаків МіГ-27 і надання послуг з їх ремонту в 2006 р. Це управління є спеціальним підрозділом поліції Шрі-Ланки та контролює діяльність державних структур країни у фінансовій сфері. Умови контракту передбачали постачання в інтересах ВПС Шрі-Ланки чотирьох літаків МіГ-27, а також проведення капітального ремонту трьох аналогічних літаків і одного авіаційного тренажера. Стаття містить посилення на заяву Генерального прокурора України щодо незаконного привласнення фінансових коштів компаніями-посередниками *Bellimissa Holdings Ltd* (Велика Британія) і *D.S. Alliance Pvt Ltd* (Сінгапур) під час виконання зазначеного контракту між українською та ланкійською сторонами.

Автор статті повідомляє, що представники управління розслідування фінансових злочинів Шрі-Ланки підозрюють тогочасних коман-

дувача ВПС Шрі-Ланки, керівника компанії *Bellimissa Holdings Ltd* Лі Тхан Су, який одночасно був управляючим директором сінгапурської компанії *D. S. Alliance Pvt Ltd*, посла Шрі-Ланки у РФ (з акредитацією в Україні) та директора ДГЗІФ «Укрінмаш» Д. О. Перегудова в розкраданні близько 6,8 млн дол. США, оскільки вартість вищезазначених літаків МіГ-27 і надання послуг з їх ремонту в контракті між ДГЗІФ «Укрінмаш» та компанією *D. S. Alliance Pvt Ltd* становить 7,8 млн дол. США, а в контракті ВПС Шрі-Ланки з компанією *Bellimissa Holdings Ltd* зазначена сума 15,6 млн дол. США.

Необхідно зауважити, що публікація цієї статті у виданні *The Sunday Times* до офіційного завершення розслідування управлінням розслідування фінансових злочинів Шрі-Ланки має ознаки спеціальних заходів впливу. Першопричиною її появи є успішно виконані та підписані контракти вітчизняних спеціальних експортерів ДГЗІФ «Укрінмаш» і ДК «Укрспецекспорт» в інтересах силових відомств Шрі-Ланки на початку 2018 р. Ураховуючи існуючу конкуренцію між українськими та російськими підприємствами на ринку озброєння Шрі-Ланки, можна зробити припущення про те, що найбільш зацікавленою у подібній публікації є російська сторона, яка в такий спосіб намагається завдати політичної та економічної шкоди нашій країні.

Інша, не менш знакова спроба представників РФ, яку вони вчинили з метою завдання політичних та економічних втрат Україні, дискредитуючи діяльність ДГЗІФ «Укрінмаш», є публікація виданням *La Republica* в Перу 20 листопада 2017 р. статті під назвою «Вони купують вертолітні запасні частини у компанії, яка бере участь у ймовірному незаконному трафіку озброєння» [4]. Звернемо увагу на те, що ця стаття з'явилася відразу після укладення контракту між ДГЗІФ «Укрінмаш» та Військово-повітряними силами Перу (ВПС Перу) про експорт з України запасних частин для вертолітної техніки марки Мі та анонсування підготовки майбутнього контракту на ремонт українською стороною перуанських бойових вертольотів і літаків.

Стаття містить негативну інформацію про діяльність зазначеної вітчизняної фірми на ринку озброєння Перу щодо постачання запасних частин до вертольотів Мі-25 та Мі-35 ВПС Перу й має посилання на доповідь міжнародної правозахисної організації *Amnesty*

International, спеціалісти якої безпідставно стверджують у звіті від 25 вересня 2017 р. [5], що ДГЗІФ «Укрінмаш» є учасником незаконного експорту стрілецької зброї та боєприпасів у 2014 р. для потреб Міністерства оборони Республіки Південний Судан через британського посередника – компанію *S-Profit Ltd*.

Автор статті робить висновки про необхідність припинення діяльності ДГЗІФ «Укрінмаш» у Перу через розпалювання громадянської війни у Республіці Південний Судан та відмову від співпраці з цією українською фірмою на користь ліцензованих виробників вертолітної техніки марки Мі і запасних частин до неї з РФ.

Іншим прикладом завдання іміджевих втрат нашій державі є публікація 29 жовтня 2017 р. статті кореспондента Конрада Шуллера під назвою «Порошенко у торговельному сп'янінні» в одному з авторитетних щоденних друкованих видань ФРН *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Стаття містить негативну викривлену інформацію про сучасні процеси, які відбуваються у Збройних Силах України (ЗСУ) та на підприємствах оборонно-промислового комплексу (ОПК) України, а також вплив на них агресії РФ на сході нашої держави [6].

Основною темою цієї статті є доведення до європейської спільноти думки про те, що, незважаючи на війну з російським агресором на сході України, у Міністерстві оборони України процвітає корупція. Як приклад наведено інформацію про затримання детективами Національного антикорупційного бюро України 11 жовтня 2017 р. за підозрою в корупційних діях заступника Міністра оборони України генерал-лейтенанта Ігоря Павловського під час проведення у м. Києві Міжнародної спеціалізованої виставки засобів захисту, озброєння, військової та спеціальної техніки, технологій і товарів подвійного використання «Зброя та безпека – 2017» [11]. К. Шуллер припускає, що І. Павловський, який підозрюється в закупівлі палива для ЗС України за завищеними цінами на користь приватної фірми, діяв з відома представників оточення Президента України Петра Порошенка.

К. Шуллер робить висновок про те, що П. Порошенко через відповідних людей узяв під контроль ключові позиції ОПК України. Зокрема, посаду першого заступника Секретаря Ради національної безпеки і оборони України

займає бізнес-партнер П. Порошенка Олег Гладковський, який контролює більшість процесів у оборонній галузі та володіє часткою автомобільної корпорації «Богдан». Посаду генерального директора Державного концерну «Укроборонпром», якому підпорядковується більшість підприємств ОПК України, обіймав Роман Романов. Він раніше співпрацював з О. Гладковським у питаннях, пов'язаних із корпорацією «Богдан», співвласником якої до 2009 р. був П. Порошенко. Крім того, Р. Романов керував роботою виборчого штабу П. Порошенка в Херсонській області у 2014 р.

У статті К. Шуллера наголошується, що корпорація «Богдан» щорічно виготовляє та постачає близько 170 тис. легкових і вантажних автотранспортних засобів, у т. ч. воєнного призначення, для потреб силових структур України. Перевірити прозорість цих поставок часто заважає гриф обмеження доступу до їхньої документації. Ця теза підкріплюється посиленням на доповідь організації *Transparency International*, спеціалісти якої стверджують, що 45 % оборонних закупівель України проводяться під грифом секретності «таємно», і переважна частина оборонної галузі не підлягає жодному контролю. Крім того, у публікації йдеться про те, що *Transparency International* визначила в міжнародному корупційному рейтингу, з параметрами категорій від А до F, місце оборонної галузі України на рівні D – «високий рівень корупційного ризику». У категорії D однакові позиції з Україною мають Індія, Кенія та РФ [7]. За словами представника підрозділу з дослідження оборонної галузі *Transparency International* Олени Трегуб, на фоні збройної агресії РФ на сході України такий рівень корупції в оборонній галузі коштує не лише грошей, а й людських життів.

З огляду на викладене вище зазначимо, що газета *Frankfurter Allgemeine Zeitung* є найпоширенішим виданням за межами ФРН, її щоденний тираж становить 305,7 тис. примірників, і вона має 41 кореспондентський пункт. Відтак необхідно враховувати – усе це має значний вплив на німецькомовну аудиторію у Європі та світі.

Крім того, К. Шуллер має високу репутацію. Він є лауреатом багатьох журналістських премій і нагород, у т. ч. *Liberty Award 2012*, за вагомий внесок у розвиток демократії та активну громадянську позицію. У більшості своїх публікацій у вищезазначеній газеті журналіст

розмістив низку статей про Україну, тематикою яких є події на Майдані Незалежності під час Революції гідності в 2014 р., проведення реформ в Україні, ситуація в зоні проведення антитерористичної операції в окремих районах Донецької і Луганської областей, люстрація державного апарату та інші чутливі для українського суспільства теми. Цей кореспондент особисто знайомий з Президентом України П. Порошенком, заступником Глави Адміністрації Президента України Костянтином Єлісеєвим, багатьма депутатами Верховної Ради України, зокрема Мустафою Найємом, Сергієм Лещенком та ін. Під час останніх офіційних візитів Президента України та заступника Глави Адміністрації Президента України до ФРН К. Шуллер особисто спілкувався з ними. Проте, незважаючи на позитивне ставлення до України та політичних процесів, що відбуваються в нашій державі, цей кореспондент часто висвітлює події в Україні з дуже критичної точки зору, що вкрай негативно впливає на її імідж на світовій політичній арені, зокрема на світовому ринку озброєння.

Одним із останніх прикладів цілеспрямованої роботи представниками РФ проти українських представників, що має ознаки СЗВ, є нагнітання негативної інформації стосовно завершеного контакту 2013 р. ДК «Укрспецекспорт» щодо ремонту літаків-винищувачів МіГ-21 в інтересах ВПС і ППО Збройних сил Хорватії (ЗС Хорватії) через проросійських політиків у цій країні.

Необхідно вказати, що офіційні представники Хорватії в 2014–2015 рр. прийняли від ДК «Укрспецекспорт» сім літаків МіГ-21 без жодних документальних претензій і рекламацій. На підтвердження цього були оформлені відповідні акти, у т. ч. погодження на існуючі записи в технічній документації цих літаків. Також за весь період гарантійного післяконтрактного супроводження експлуатації всіх семи літаків МіГ-21 хорватська сторона не заявляла претензій, не виявляла незадоволення умовами вищезазначеного контракту чи якості проведеного на ДП «Одеський авіаційний завод» капітального ремонту цих винищувачів [14].

Проте в лютому 2018 р. після можливості перемоги ДК «Укрспецекспорт» у тендері 2017 р., оголошеному Міністерством оборони Хорватії на ремонт 10 вертольотів Мі-171ш, у хорватському виданні *Jutarnji Vijesti* з'яви-

лася стаття під назвою «Міністр Крстичевич. Пошук відповідальних за недоброякісну роботу з українськими літаками, їх силовими агрегатами та авіонікою після закінчення гарантійного строку експлуатації» [8]. Зазначається, що участь у цьому тендері брали компанії з України, Словаччини та РФ.

У статті наголошується, що хорватська сторона має наміри повернути до України чотири винищувачі МіГ-21 через розбіжності між серійними номерами та записами в технічній документації п'яти двигунів, – після їх виходу з ладу це призвело до неможливості подальшої експлуатації літаків і, як наслідок, зниження бойової готовності ВПС і ППО ЗС Хорватії [8]. Посилання на цей матеріал також з'явилися у проросійських агітаційних ЗМІ «Звезда», «Московский комсомолец» і значній кількості ресурсів мережі Інтернет, що фінансуються та підтримуються РФ.

Крім того, зазначене питання також піднімалося під час офіційного візиту до Хорватії Міністра оборони України генерала армії України Степана Полторака у ході зустрічі 15 січня 2018 р. з віце-прем'єр міністром, міністром оборони Хорватії Даміром Крстичевичем та 22 січня 2018 р. журналістом хорватського видання *Jutarni list* у рамках офіційної прес-конференції для представників іноземних ЗМІ [15].

Ураховуючи викладене вище стосовно літаків-винищувачів МіГ-21 та вертольотів Мі-171ш ВПС і ППО ЗС Хорватії, можливо констатувати, що представники РФ, маючи на ринку озброєння Хорватії потужного конкурента в особі України, продовжать уживати всіх засобів щодо його усунення та дискредитації всіма наявними силами й засобами [16; 17]. Тому тільки цілеспрямована й своєчасна діяльність офіційних представників України та вітчизняних ЗМІ надасть можливість протистояти подібним іноземним СЗВ і мінімізувати виникнення політичних та економічних ризиків у сфері військово-технічного співробітництва, як це відбувається у Хорватії з використанням доступних компонентів системи СК [12; 13].

Не менш важливими для нашої держави в умовах збройної агресії РФ є питання імпорту ОВТ та боєприпасів в інтересах силових структур України. І одним із перспективних

партнерів у цьому напрямі є Болгарія. Однак, зважаючи на те, що значна частина ЗМІ в цій країні фінансується РФ, у них періодично публікується інформація з антиукраїнським змістом, що має за мету налаштувати представників болгарського уряду та населення проти України.

Так, 12 грудня 2017 р. в електронному виданні *CROSS* було опубліковано провокаційну статтю та відео антиукраїнського змісту під назвою «Болгари на Донбасі: Чому нас вбиває болгарська зброя?» [9]. Автор статті стверджує, що ЗС України під час антитерористичної операції на сході нашої країни використовують боєприпаси, що вироблені болгарськими підприємствами «Арсенал» та «ВМЗ» для обстрілів населених пунктів, у т. ч. й тих, де проживають етнічні болгари. Для підтвердження своїх слів у відео автор наводить елементи боєприпасів з болгарським маркуванням та закликає зупинити дії болгарського уряду демонстраціями та протестами, щоб болгарські снаряди не падали на землю Донбасу.

Зазначена стаття має всі ознаки СЗВ, що проводяться представниками РФ стосовно України. У ній, з одного боку, йде дискредитація України перед болгарськими громадянами, а з іншого – продовжується дискредитація болгарського уряду щодо порушення ним директив ЄС про недопущення експорту ТВППВ країнами ЄС до країн та регіонів світу, де тривають бойові дії, зокрема й України.

Крім того, автор статті з метою дискредитації України та її співробітництва з Болгарією у сфері ВТС свідомо замовчує, що боєприпаси, показані у відео, могли бути привезені до окремих районів Донецької та Луганської областей представниками російських спеціальних служб із Сирії, куди вони раніше поставлялися вищезазначеними болгарськими підприємствами.

Отже, основною метою статті у *CROSS* є обмеження співробітництва України та Болгарії у сфері військово-технічного співробітництва, особливо в контексті можливого експорту болгарського ОВТ для потреб вітчизняних силових відомств. Також зазначений СЗВ створює передумови для виникнення політичних та економічних ризиків для ВТС, як України, так і Болгарії.

Висновки та рекомендації

Протягом 2016–2018 рр. кількість негативних антиукраїнських акцій в іноземних ЗМІ, що мають ознаки спеціальних засобів впливу, значно зросла. У наш час на ВТС України з іноземними країнами і проекти спеціальних експортерів ОВТ на світовому ринку озброєння мають значний вплив збройна агресія РФ на сході нашої країни, незаконна окупація та спроба анексії нею Автономної Республіки Крим і протидія проросійських сил на перспективних напрямках. Також через незначні ймовірні прибутки від реалізації проектів з українською стороною втрачається їх привабливість серед іноземних партнерів у зв'язку зі складною внутрішньополітичною ситуацією в Україні. Ураховуючи те, що проекти у сфері ВТС, як правило, є довготривалими, висока вірогідність появи політичних та економічних ризиків на українському ринку озброєння значно підвищує ймовірність невиконання українською стороною взятих на себе зобов'язань у зв'язку з обставинами, які практично не залежать від вітчизняних спеціальних експортерів ОВТ та підприємств ОПК.

Науковий підхід, покладений в основу дослідження процесів військово-технічного співробітництва України з урахуванням виявлених антиукраїнських СЗВ і сучасної військово-політичної обстановки, надасть змогу визначитися з вибором оптимальних компонентів системи СК, що дозволять досягти необхідних позитивних результатів. Цей підхід значною мірою зменшить впливи негативних наслідків політичних і економічних ризиків для нашої країни, що неодмінно будуть виникати в діяльності

будь-якого спеціального експортера на світовому ринку озброєння.

У свою чергу, вище державне і військове керівництво України приділяє значну увагу питанням забезпечення розвитку та безпеки військово-технічного співробітництва. Зокрема, гостро стоять питання повноцінного дослідження і використання доступних компонентів вітчизняної системи СК для налагодження експорту/імпорту ТВППВ як для власних потреб, так і в інтересах іноземних партнерів. При цьому необхідно чітко усвідомлювати, що одним із ключових моментів системи стратегічних комунікацій, який зумовлює її успіх, є активне планування, а не реагування на події. Використання активного підходу до системи СК під час проведення спеціальних засобів впливу є пріоритетним в умовах сучасної гібридної війни. У випадку, коли це відбувається як відповідь на подію, перспективи його результативності значно зменшуються.

Отже, вибір подальших напрямів активізації та розвитку ВТС України щодо експорту/імпорту товарів військового призначення та подвійного використання напряму буде залежати від стану військово-політичної ситуації в нашій країні із безпосереднім урахуванням її іміджу як надійного партнера на світовому ринку озброєння. Недостатня увага вищого державного керівництва України до цих питань може призвести до втрати існуючих позицій представників вітчизняного оборонно-промислового комплексу на світовому ринку озброєння та незворотних наслідків для обороноздатності нашої держави.

Список використаних джерел

1. Broad William J., Sanger David E. North Korea's Missile Success is Linked to Ukrainian Plant, Investigators Say [Електронний ресурс] // The New York Times. – 2017. – 14 серп. – Режим доступу : <http://www.nytimes.com/2017/08/14/world/asia/north-korea-missiles-ukraine-factory.html> (дата звернення 16.02.2018).
2. Elleman Michael. The Secret to North Korea's ICBM Success [Електронний ресурс] / The International Institute for Strategic Studies. – 2017. – 14 серп. – Режим доступу : <http://www.iiss.org/en/iiss%20voices/blogsections/iiss-voices-2017-adeb/august-2b48/north-korea-icbm-success-3abb> (дата звернення 16.02.2018).
3. MiG fraud: FCID finds startling new details [Електронний ресурс] // The Sunday Times Times. – 2018. – 18 берез. – Режим доступу : <http://www.sundaytimes.lk/180318/news/mig-fraud-fcid-finds-startling-new-details-286582.html> (дата звернення 18.03.2018).
4. Compran repuestos de helicópteros a empresa implicada en presunto tráfico. [Електронний ресурс] // La Republica. – 2017. – 20 листоп. – Режим доступу : <https://larepublica.pe/politica/1147513-compran-repuestos-de-helicopteros-a-empresa-implicada-en-presunto-trafico> (дата звернення 14.07.2018).
5. UK: Amnesty exposes illicit US \$ 46 m South Sudan arms deal brokered under government's nose [Електронний ресурс] / Amnesty International. – 2017. – 25 верес. – Режим доступу : <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/09/uk-amnesty-exposes-illicit-us-46m-south-sudan-arms-deal-brokered-under-governments-nose/> (дата звернення 14.07.2018).

6. Schuller Konrad. Poroschenko im Kaufrausch [Електронний ресурс] // Published by Frankfurter Allgemeine Zeitung. – 2017. – 2 листоп. – Режим доступу : <http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/korruption-in-der-ukraine-einblicke-in-die-ruestungspolitik-15268127.html> (дата звернення 18.03.2018).
7. Corruption perceptions index 2017 [Електронний ресурс] / Transparency International. – 2018. – 21 лют. – Режим доступу : https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017 (дата звернення 14.07.2018).
8. Krešimir Žabec. Ministar Krstičević. Traži Rješenje za robu s greškom iz ukrajinskih aviona curi ulje, navigacijska oprema otkazuje, garancijski rok istekao... [Електронний ресурс] // Jutarnji Vijesti. – 2018. – 5 лют. – Режим доступу : <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/ministar-krsticevic-trazi-rjesenje-za-rob-u-s-greskom-iz-ukrajinskih-aviona-curi-ulje-navigacijska-oprema-otkazuje-garancijski-rok-istekao/7000608/> (дата звернення 14.07.2018).
9. Българи в Донбас: Защо ни убиват с български снаряди? [Електронний ресурс] // CROSS. – 2017. – 12 груд. – Режим доступу : <http://www.cross.bg/bulgariya-oruzhie-donbas-1563071.html#.W0teYWrFKM8> (дата звернення 14.07.2018).
10. Закон України «Про космічну діяльність» від 15 листопада 1996 р. № 502/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 12.04.2018).
11. Через розтрату 150 мільйонів гривень затримали заступника міністра оборони України: перші подробиці [Електронний ресурс] // Апостроф. – 2017. – 11 жовт. – Режим доступу : <https://apostrophe.ua/ua/news/society/accidents/2017-10-11/iz-za-rastraty-150-millionov-griven-zaderjali-zamministra-oboronyi-ukrainyi-pervyie-podrobnosti/109892> (дата звернення 14.07.2018).
12. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» від 24 вересня 2015 р. № 555/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443> (дата звернення 14.07.2018).
13. Кушнір О. В. Поняття та сутність стратегічних комунікацій у сучасному українському державотворенні [Електронний ресурс] / Глобальна організація союзницького лідерства. – 2015. – Режим доступу : <http://goal-int.org/ponyattya-ta-sutnist-strategichnix-komunikacii-u-suchasnomu-ukrainskomu-derzhavotvorenni/> (дата звернення 14.07.2018).
14. Укрспецекспорт опровергает сообщения о претензиях Хорватии к украинским истребителям МиГ-21 [Електронний ресурс] // Гордон. – 2018. – 6 лют. – Режим доступу : <http://gordonua.com/news/politics/ukrspeceksport-oprovergaet-soobshcheniya-o-pretenziyah-horvatii-k-ukrainskim-istrebitelyam-mig-21-230555.html> (дата звернення 14.07.2018).
15. Інтерв'ю Міністра оборони України С. Полторака для газети «Ютарні лист» з нагоди його офіційного візиту до Республіки Хорватія [Електронний ресурс] / Посольство України в Республіці Хорватія. – 2018. – 22 січ. – Режим доступу : <https://croatia.mfa.gov.ua/ua/publications/5996-intervju-ministra-oboroni-ukrajini-spoltorakadlya-gazeti-jutarni-list-z-nagodi-jogo-oficijnogo-vizitu-do-respubliki-khorvatija> (дата звернення 14.07.2018).
16. Укроборонпром опроверг хорватские претензии к украинским мигам [Електронний ресурс] // Ділова столиця. – 2018. – 6 лют. – Режим доступу : <http://www.dsnews.ua/economics/-ukroboronprom-oproverg-horvatskie-pretenzii-k-ukrainskim-06022018202600> (дата звернення 14.07.2018).
17. Стаття Посла України в Хорватії Олександра Левченка в газеті «Ютарні лист» від 2 травня 2016 року під заголовком «Ремонт МіГ-ів. Українське бачення» [Електронний ресурс] / Міністерство закордонних справ України. – 2016. – 4 трав. – Режим доступу : <https://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/47123-stattya-posla-ukrajini-v-khorvatiji-oleksandra-levchenka-v-gazeti-jutarni-list-vid-2-travnja-2016-roku-pid-zagolovkom-remont-mig-iv-ukrajinsyke-bachennja> (дата звернення 14.07.2018).

References

1. Broad, William J., & Sanger, David E. (2017, Aug. 14). North Korea's Missile Success is Linked to Ukrainian Plant, Investigators Say. *The New York Times*. www.nytimes.com/2017/08/14/world/asia/north-korea-missiles-ukraine-factory.html [in English].
2. Elleman, Michael. (2017, Aug. 14). The Secret to North Korea's ICBM Success. *The International Institute for Strategic Studies*. [www.iiss.org](http://www.iiss.org/en/iiss%20voices/blogsections/iiss-voices-2017-adeb/august-2b48/north-korea-icbm-success-3abb). Retrieved from <http://www.iiss.org/en/iiss%20voices/blogsections/iiss-voices-2017-adeb/august-2b48/north-korea-icbm-success-3abb> [in English].
3. MiG fraud: FCID finds startling new details. (2018, March 18). *The Sunday Times*. [www.sundaytimes.lk](http://www.sundaytimes.lk/180318/news/mig-fraud-fcid-finds-startling-new-details-286582.html). Retrieved from <http://www.sundaytimes.lk/180318/news/mig-fraud-fcid-finds-startling-new-details-286582.html> [in English].
4. Compran repuestos de helicópteros a empresa implicada en presunto tráfico. (2017, Nov. 20). *La Republica*. [larepublica.pe](https://larepublica.pe/politica/1147513-compran-repuestos-de-helicopteros-a-empresa-implicada-en-presunto-trafico). Retrieved from <https://larepublica.pe/politica/1147513-compran-repuestos-de-helicopteros-a-empresa-implicada-en-presunto-trafico> [in Spanish].

5. Amnesty International. UK: Amnesty exposes illicit US \$ 46 m South Sudan arms deal brokered under government's nose. (2017, Sept. 25). *www.amnesty.org*. Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/09/uk-amnesty-exposes-illicit-us-46m-south-sudan-arms-deal-brokered-under-governments-nose/> [in English].
6. Schuller, Konrad. (2017, Nov. 2). Poroschenko im Kaufrausch [Poroshenko in the buying frenzy]. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. *www.faz.net*. Retrieved from <http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/korruption-in-der-ukraine-einblicke-in-die-ruestungspolitik-15268127.html> [in German].
7. Transparency International. Corruption perceptions index 2017. (2018, Febr. 21). *www.transparency.org*. Retrieved from https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017 [in English].
8. Žabec, Krešimir. (2018, Febr. 5). Ministar Krstičević. Traži Rješenje za robu s greškom iz ukrajinskih aviona curi ulje, navigacijska oprema otkazuje, garancijski rok istekao... [Minister Krstičević. Search Solution for goods with error from Ukrainian aircraft crashes oil, navigation equipment fails, warranty deadline expired ...]. *Jutarnji Vijesti – Jutarnji Vijesti*. *www.jutarnji.hr*. Retrieved from <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/ministar-krsticevic-trazi-rjesenje-za-robu-s-greskom-iz-ukrajinskih-aviona-curi-ulje-navigacijska-oprema-otkazuje-garancijski-rok-istekao/7000608/> [in Croatian].
9. CROSS. (2017, Dec. 12). Българи в Донбас: Защо ни убиват с български снаряди? [Bulgarians in Donbass: Why do they kill us with Bulgarian bullets?]. *www.cross.bg*. Retrieved from <http://www.cross.bg/bulgariya-oruzhie-donbas-1563071.html#.W0teYWrFKM8> [in Bulgarian].
10. Zakon Ukrainy «Pro kosmichnu diialnist» vid 15 lystopada 1996 r. № 502/96-VR [Law of Ukraine “On Space Activities” dated November 15, 1996 No. 502/96-VR]. (n.d.). *zakon2.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
11. Cherez roztratu 150 milioniv hryven zatrymaly zastupnyka ministra oborony Ukrainy: pershi podrobytsi [Due to the misappropriation of UAH 150 million, the Deputy Minister of Defense of Ukraine was detained: the first details]. *Apostroph – Apostrophe*. (2017, Oct. 11). *apostrophe.ua*. Retrieved from <https://apostrophe.ua/ua/news/society/accidents/2017-10-11/iz-za-rastraty-150-millionov-griven-zaderjali-zamministra-oboronyi-ukrainyi-pervyie-podrobnosti/109892> [in Ukrainian].
12. Ukaz Prezidenta Ukrainy «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 2 veresnia 2015 roku «Pro novu redaktsiiu Voiennoi doktryny Ukrainy» vid 24 veresnia 2015 r. № 555/2015 [Decree of the President of Ukraine “On the decision of the Council of National Security and Defense of Ukraine dated September 2, 2015 “On the new edition of the Military Doctrine of Ukraine” dated September 24, 2015, No. 555/2015]. (2015). *www.president.gov.ua*. Retrieved from <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443> [in Ukrainian].
13. Kushnir, O. V. (2015). Poniattia ta sutnist stratehichnykh komunikatsii u suchasnomu ukrainskomu derzhavotvorenni [The concept and essence of strategic communications in the modern Ukrainian state]. *Hlobalna orhanizatsiia soiuznytskoho liderstva – Global Organization of Allied Leadership*. *goal-int.org*. Retrieved from <http://goal-int.org/ponyattya-ta-sutnist-strategichnix-komunikacii-u-suchasnomu-ukrainskomu-derzhavotvorenni/> [in Ukrainian].
14. Ukrspetseksport oproverkaet soobshcheniia o pretenziakh Khorvatii k ukrainskim istrebiteliam MiG-21 [Ukrspetseksport denies reports of Croatia's claims to Ukrainian MiG-21 fighters]. *Gordon – Gordon*. (2018, Febr. 6). *gordonua.com*. Retrieved from <http://gordonua.com/news/politics/ukrspeksport-oproverkaet-soobshcheniya-o-pretenziyah-horvatii-k-ukrainskim-istrebitelyam-mig-21-230555.html> [in Russian].
15. Embassy of Ukraine in the Republic of Croatia. (2018, Jan. 22). Interviu Ministra oborony Ukrainy S. Poltoraka dlia hazety «Iutarni lyst» z nahody yoho ofitsiinoho vizytu do Respubliki Khorvatii [Interview of Minister of Defense of Ukraine S. Poltorak for the newspaper “Yutarny Nov” on the occasion of his official visit to the Republic of Croatia]. *croatia.mfa.gov.ua*. Retrieved from <https://croatia.mfa.gov.ua/ua/publications/5996-intervju-ministra-oboroni-ukrajini-spoltorakadlya-gazeti-jutarni-list-z-nagodi-jogo-oficijnogo-vizitu-dorespubliki-khorvatija> [in Ukrainian].
16. Ukroboronprom oproverg khorvatskie pretenzii k ukrainskim migam [Ukroboronprom denied Croatian claims to Ukrainian MiG fighters]. *Dilova stolytsia – The Business capital*. (2018, Febr. 6). *www.dsnews.ua*. Retrieved from <http://www.dsnews.ua/economics/-ukroboronprom-oproverg-horvatskie-pretenzii-k-ukrainskim-06022018202600> [in Russian].
17. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. Stattia Posla Ukrainy v Khorvatii Oleksandra Levchenka v hazeti «Iutarni lyst» vid 2 travnia 2016 roku pid zaholovkom «Remont MiH-iv. Ukrainske bachennia» [Article of the Ambassador of Ukraine to Croatia Alexander Levchenko in the newspaper “Uturni Letter” dated May 2, 2016 under the heading “Repair of MiG fighters. Ukrainian Vision”]. (2016, May 4). *mfa.gov.ua*. Retrieved from <https://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/47123-stattya-posla-ukrajini-v-khorvatiji-oleksandra-levchenka-v-gazeti-jutarni-list-vid-2-travnja-2016-roku-pid-zagolovkom-remont-mig-iv-ukrajinske-bachennya> [in Ukrainian].